

<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politologove/Ze-lide-chteji-jen-to-aby-jim-stat-dal-zvanec-Na-facku-pane-redaktore-nastval-se-Stepan-Kotrba-a-srovnal-minuly-a-dnesni-rezim-Nic-pro-pani-Nemcovou-506504>

Že lidé chtějí jen to, aby jim stát dal žvanec? Na facku, pane redaktore! našťval se Štěpán Kotrba a srovnal minulý a dnešní režim. Nic pro paní Němcovou

4. 10. 2017 6:51

ROZHOVOR Mnozí lidé nejen mimo Prahu nepovažují současný režim za svůj. ParlamentnímListům.cz to řekl politický a mediální analytik Štěpán Kotrba při rozebírání stále existující nostalgie části českého obyvatelstva po bývalém režimu. Na zmíněné nostalgii Kotrba nevidí nic špatného. V interview, které je ve značném kontrastu s včerejším rozhovorem s Miroslavou Němcovou, analyzuje konkrétní situace a ukazatele včetně výše platů, korupce a mnoho dalšího.

Foto: Daniela Černá

Popisek: Tisíce lidí na setkání s prezidentem

Určitá část české společnosti stále poměřuje dnešní život tím, jak se jí žilo před listopadem 1989.

Jo, vy myslíte ten listopad s velkým L? Tu Velkou listopadovou kapitalistickou revoluci?

Zejména lidé nad 50 let upozorňují na jevy jako korupce, nemožnost vymoci právo či bezpečnost. Podle sociologů na ně spíše dolehla nejistota v zaměstnání (během nedávné krize), zadluženost a exekuce, nízké mzdy či výdaje spojené s výchovou dětí. Kde je původ toho, že mnozí lidé mimo Prahu nepovažují tento režim za svůj? Co s tím dělat?

No tak, nejen mnozí lidé mimo Prahu, ale i mnozí lidé v Praze nepovažují tento režim za svůj... Proč? Protože svou práci, třeba zdarma, dávali do tvorby země, která byla jejich. Kde bankovky byly kryté zlatem (na které přispěla i jejich babička zlatými náušnicemi v době budování republiky) a „dalšími aktivami Štátní banky československé“, které vznikly při rekonstrukci státu po válce a v době rekonstrukce fašisty a Američany zničeného poválečného průmyslu.

Ty důvody jsou (sociálně) psychologické. Většina lidí, kteří svůj produktivní život prožili při „budování socialistické společnosti“ nikoliv jako nepřátelé či přesvědčení disidenti (a těch byla naprostá většina z tehdejších patnácti milionů občanů Československa) a stáří prožívají nyní při rozkrádání toho, co zbylo, se s novým režimem neidentifikovala. Já vím, že společenské vlastnictví výrobních prostředků je tak trochu iluze... Ale ti lidé, kteří poctivě pracovali, ve svém volnu chodili na brigády a byli hrdí na to, co společně vybudovali, tomu věřili.

Podstatné je to slovo **společně**. Ti lidé budovali infrastrukturu komunit, které tvořily společnost. Budovali v každé i té nejmenší vesnici školu, školku i jesle, zdravotní středisko, hospodu, samoobsluhu, poštu, autobusovou zastávku s krytým přístřeškem. Později polikliniky, kulturní domy a domovy důchodců. Do posledních výšek byla zavedena elektřina, později vodovod a čistička, všechny i ty nejmenší vesnice měly zpevněnou silnici. Lidé to vše budovali pro sebe, své blízké i sousedy. Každé JZD mělo jídelnu, šatny a sprchy. Jezedácká či tovární jídelna vařila nejen pro zaměstnance, ale i pro důchodce či sousedy. S kastrůlkem mohl přijít každý. V naturáliích byla zajištěna i záhumenková produkce a v osmdesátých letech i stavební boom, kdy si lidé stavěli svépomocí družstevní byty či zvelebovali domy. To bylo ohromné množství práce vynaložené pro komunitu, které stát nezaplatil, a přitom sloužilo bezzásluhově všem. Za pořizovací a režijní náklady. Bez zisku. Ziskem byl prospěch lidí.

Opačný názor na minulý režim pro PL vyjádřila Miroslava Němcová:

- [Němcová: Žijeme v nejúžasnější době, v jaké kdy Češi žili. Máme bezvadné podmínky k životu. I chudí se mají lépe než za komunismu](#)

Infrastruktura patřila všem a sloužila všem až do doby, kdy ji po roce 1989 nechali všichni v době „budování rozvinutého kapitalismu“ zchátrat, rozkrást či zašmelit. Namísto obětavosti, pracovitosti či poctivosti se **krádež, korupce a sobectví** staly základními prostředky zbohatnutí, stály u kolébky nového režimu. Dnes už pro společnost nehne zadarmo nikdo ani prstem, a proto to tu vypadá tak, jak to vypadá. Nikdo nepůjde vysazovat kytky na náměstí na obecní záhonek, aby bylo náměstí hezké. Nikdo nepůjde udržovat a čistit obecní chodníky. S výjimkou dobrovolných hasičů, myslivců a rybářů, včelařů, kynologů a chovatelů drobného zvířectva, kteří si stále udržují spolkový majetek na dobrovolné práci svých členů a pracují ve prospěch svých řídnoucích a stárnoucích komunit.

Tato obrovská síla a pracovní nadšení trávající čtyřicet let daly lidem přesvědčení, že je to jejich země, jejich vlast. Že to, co dělají, dělají pro sebe. Pro děti. Pro vnuky. Aby se měli líp než děda. Dnes už ta vlast není naše. Patří vlastníkům půdy, nemovitostí, vlastníkům fabrik a statků. Nikdo už nepracuje zadarmo. Líp se mají jen někteří a u mnoha „některých“ to není pracovní zásluhovostí. A proto je Česko pro mě adresa trvalého bydliště, daňový domicil, ale už ne vlast, za kterou bych byl ochoten bojovat, krvácet či umírat. Protože stát se nestará o seniory, nemohoucí a slabé tak, jak by

měl a jak od něj ti senioři očekávali celý život. Nestará se o děti, jejich vzdělání, zdraví či uplatnění. Špatně se stará o zákonnost a kvalitu života nás všech. 23. nejbohatší země na světě nemá peníze na vymýcení bezdomovectví a života v bídě většiny důchodců? Kde to jsme? Toto odcizení státu od občanů je příčinou nostalgického vzpomínání i idealizování předchozího režimu. Ne krátkodobé krize či problém s vysokou cenou benzínu, neodpovídající poklesu cen ropy, či problém s cenou másla.

Ano, někdy si ten předchozí režim idealizujeme. Ne vše, co tehdejší stát/režim dělal, bylo racionální a správné. Ale množství toho správného převažovalo všechna negativa. Dívejme se na minulost nepředpojatě.

Nyní počítejte se mnou: Nyní je 28 let od roku 1989. Čili bychom měli mít odpracováno tolik co předchozí, komunisty řízený režim udělal od roku 1948 do roku 1976.

Dávejme na misku vah pouze to podstatné z veřejných statků a veřejných služeb a uvědomme si, že země byla zdevastovaná válkou: Elektrifikace vesnic, telefonní infrastruktura do každé obce, zpevněné silnice, veřejná autobusová doprava, železniční doprava osobní i nákladní, letiště, přehrady a zásobování vodou všech měst, odpady. Pošta. Ochrana hranic. Plynofikace větších vesnic a všech měst. Suché, světlé a zdravotně nezávadné bydlení s vafkami či centrálním vytápěním, koupelnou a záchodem v těch panelových domech, kterým Havel říkával králíkárny, které ale uspokojily naprostou většinu lidí, kteří se do nich stěhovali. Modernizace vodáren, páteřní stoky a čistírny odpadních vod u většiny měst. Podolská plovárna, Strahovský stadión, tisíce dalších sportovišť a koupališť. Výstavba občanské vybavenosti, vodohospodářských staveb na všech tocích řek, předláždění většiny náměstí, asfalt na vozovkách ve městech i spojkách mezi městy. Silnice první třídy, dálnice a dálniční mosty. Výstavba družstevních sídlišť na vesnici. Společný strojní park v zemědělství v rámci strojně-traktorových stanic, zpracovatelské závody, výroba potravin směřující k soběstačnosti. Výkonný průmysl hutnický, kovo zpracující i lehký. Výstavba Poldi II a světově špičkových metalurgických laboratoří v Kladně. Výroba soustruhů a fréz, traktorů a parních válců, jeřábů, nákladních automobilů a autobusů. Vývoj a výroba dostupných automobilů. Vývoj a výroba letadel včetně těch lehkých a sportovních. Elektrifikace železnice a výroba těžkých nákladních lokomotiv, vagónů i motorových lokálek. Výstavba nových nádraží a zahušťování sítě kolejíšť.

Náhrada prvorepublikových mostů novými. Výroba říčních lodí všech tonáží. Stavba metra C, A. Rozhlas, televize na Kavčích horách i Kolibě (v roce 1975 se začala stavět „obrácená pyramida“ rozhlasu v Bratislavě), fungující filmové ateliéry na Barrandově. Obrovská kulturní výroba – filmy počínaje, knihami konče. Bezplatné učebnice nejen pro základní, ale i pro střední školy, produkce cenově dostupných skript pro vysoké školy. Výstavba obchodních domů a samoobsluh. Financování, výstroj a výzbroj stotisícové armády, příprava branců a základňáků. Radary, tanky, bojová vozidla. Interkosmos a kosmický výzkum. Výstavba vysokých technických škol, vědeckých ústavů a laboratoří. Jejich na tu dobu špičkové vybavení.

Kolik jsme toho stihli vybudovat za posledních 28 let „svobody“ bez komunistů? Kolik kilometrů silnic, železnic, kolik nádraží a letišť? Kolik kilometrů metra, tunelů a kolik elektráren? Kolik přehrad? Kolik nových škol a školek? Kolik nemocnic?

Zcela konkrétní podobu nyní dostala debata o lepším životě za bývalého režimu kvůli ceně másla, která extrémně roste. V některých obchodech je máslo rovnou nedostatkovým zbožím. Internetem kolují videa, jak se lidé přetahují o zlevněné kostky tohoto produktu v supermarketech, nadávají si atd. Co to o dnešku vypovídá?

Že jsme se nezměnili. Másla bylo doposud vždy dostatek, ale jiných produktů třeba ne. A fronty a hádky byly před masnami, drogériemi či jinými obchody i v minulosti. Nedostatkovým zbožím byla játra, telecí či maso na svíčkovou, prací prášky či tropické ovoce. Mimochodem, stála-li kdysi čtvrtka másla 10 Kčs při platech 2 500 až 3 000 Kčs čistého a důchodu 1 000 až 2 000 Kčs, nebyla to potravina levná. Ale nemazali jsme si tak tlustě krajíce...

Novinářka Saša Uhlová strávila půl roku manuální prací v místech, kde čeští pracovníci berou mzdy blížící se minimální mzdě. Popsala jako mizerné nejen platové podmínky zaměstnanců v supermarketech, prádelnách či v potravinářských závodech, ale též mluvila o nevyhovujících pracovních podmínkách: Lidé si prý někdy nemohli ani dojít na toaletu. Popsala nejchudší české zaměstnance jako ubité a vyčerpané: Nemají čas na volnočasové aktivity, nemají čas sledovat zprávy, těžko platí svým dětem školní potřeby. Jde o přehnané líčení, nebo žije podstatná část českých lidí skutečně tak bídě?

Je vidět, že jste nevyjel 100 km za Prahu už dlouho. Viděl byste sám. Mzdová stratifikace je dnes markantnější, než byla za Husáka. Ředitel fabriky si v osmdesátých letech nevydělával o mnoho víc než špičkoví dělníci. Zažil jsem v praxi velkou keramickou fabriku na jižní Moravě. Dělník si zde namáhavou manuální prací v prašném a těžkými kovy znečištěném prostředí vydělal 1 500–2 500 Kčs, mistr 3 000 Kčs, ovšem při menší námaze. Špičkový dělník si ale vydělal až osm tisíc Kčs, což neměl ani ředitel závodu. Ten měl sice služební volhu a pohodlnou kancelář vedle vrátnice, ale měl zodpovědnost za bezvadnost zboží, za organizaci práce a odměny pro čtyři tisíce lidí. Neúspěch by ve funkci nepřežil. V továrně se ale dbalo na bezpečnost práce, žádná linka neběžela tak rychle, aby to ohrožovalo lidi. Nikdo se nevyvyšoval na podřízené a každý mistr byl schopen (a kolikrát musel) zastoupit kteréhokoliv ze svých podřízených v jeho práci. Lemply a ožraly nikdo netrpěl – nejen kvůli výsledkům závodu, ale i kvůli ohrožení zdraví, či dokonce života. Práce u lisu ani u vypalovací pece není selanka. Stačí jeden špatný pohyb, jedno opomenutí a mohla následovat havárie, výbuch plynu či požár, který by zničil celou halu. Mzdy byly veřejně známy. I prémie. Lemplové byli také známi. A lidé se hlídali navzájem. Hlídali i své vedoucí nebo ředitele. Zažil

jsem ředitele, kterého lidi z fabriky vypískali i s okresním tajemníkem, protože to byl tlučhuba a lempl.

Dnes na dělníky vedení firmy kašle. Ušetřit se dá i za montérky, rukavice či helmy. Nejen za lacinou závodní jídelnu nebo kantýnu. Odbory v mnoha firmách existují jen na papíře, v mnoha neexistují vůbec. Za socialismu byl mobbing podřízených nemyslitelný. Prohřešek by okamžitě řešily odbory nebo stranická organizace. Dnes je bossing prostředkem ke zvýšení výkonnosti zaměstnanců. Běžně. Nelíbí se ti to? Venku čeká na práci sto lidí...

Vážím si Saši Uhlové, že poprvé ve svém životě vykročila z bubliny vekoměstského, disidentsky humanrightistického aktivismu do sociální reality a udělala sérii poctivých, na vlastní kůži prožitých reportáží. Že měla odvahu. Že měla výdrž.

Objevily se hlasy, že podobné novinářské počiny, jako je ten Saši Uhlové, burcují mládež proti kapitalismu, podkopávají naše demokratické zřízení a vyvolávají nostalgii po minulém režimu.

No a co je na tom tak hrozného? Copak je snad společenský systém, ve kterém žijeme, posvátná kráva, kterou je zakázáno kritizovat? To zaprvé. Zadruhé režim, ve kterém žijeme, není demokratický, i když se tak tváří. Lid nevládne. A pokud chce, tak skončí jako voliči v Katalánsku.

V tom smyslu se vyjádřili třeba filozof Daniel Kroupa či novinář Pavel Šafr...

Jeden je zločinec, podílející se jako člen KC OF na volebním programu Občanského fóra a pak ve vedení vládní ODA na rozkradení státu v devadesátých letech, a druhý elitář, kterému prozatím kapitalismus neukázal, že i on je jenom námezdní síla. Řekl bych kousavě, že je příznačné, že člověk jako Kroupa je dnes členem předsednictva Unie evropských federalistů...

Jak vyřešit konflikt mezi tím, že mnozí lidé jsou na tom v Česku opravdu bídně, a postoji typu „takové články nahrávají komunistům“ či „člověk má studovat a zlepšovat se, aby takto nedopadl“?

Demokracie ani socialismus nejsou prostá slova. Lidé si nikdy nebudou rovni zcela, jak předpokládali komunisté. Komunismus s sebou původně nenesl odmítnutí demokracie, ale její uplatnění v praxi. Krach této etapy společenského vývoje tkvěl v petrifikaci moci dogmat a elit či represích za kritiku. V tom komunismus selhal a na dlouhou dobu se diskreditoval. Diskreditoval ho takzvaný třídní boj, který sice likvidoval vykořisťovatele, ale vytvořil vládnoucí monopol apologetů nové ideologie. Byť měl Marx pravdu a instituce soukromého vlastnictví je fundamentálně nespravedlivá, neboť vždy vede k vykořisťování člověka člověkem a akumulaci moci v rukou vlastníků.

O komunismus dnes nejde, protože ideje třídního boje obživnou jen ve společnosti fundamentálního nedostatku, který v Evropě už půl století není a nejspíš nebude. Vykořisťování má dnes díky dělnickému hnutí – odborům – sociálně daleko snesitelnější podobu, nepotřebující individuální násilí. Zaměstnavatelé dnes už vědí, že ve volbách vždy prohrají, neb je jich řádově méně než zaměstnanců a nezaměstnaných. Dnes víme, že ke společensky spravedlivému státu patří přímá odpovědnost volených představitelů státu za trvalé zmenšování společenské nerovnosti a ve výsledku za materiální blahobyt maxima, ne-li všech členů společnosti. Že rovnost v právech musí

být provázena vyvažovací rovností šancí, rovností v povinnostech a rovnost před zákonem je bez sociální rovnosti nedostatečná a společensky neakceptovatelná.

Cesta z bludného kruhu nerovnosti vede jednak přes sdílení znalostí, zvyšujících produktivitu práce, jednak přes progresivní zdanění a následné přerozdělování bohatství těm, kteří jsou tak či onak hendikepovaní. Nikdo už naštěstí nepochybně společenskou roli veřejných statků a veřejných služeb a jen málokdo se brání progresivnímu zdanění zisku z vlastnictví výrobních prostředků. Stojíme ale před jinou hrozbou pro společenskou rovnost – vysokou produktivitou automatizované práce, která řádově zvýší počet produktivně nezaměstnaných, či dokonce produktivně nezaměstnatelných. Už dnes se to ukazuje u nejprekérnějších dělnických profesí, které v plné míře nahradila mechanizace. U nástupu robotizace jde o tak vysoká procenta pracovní neuplatnitelné populace, že absolutně nemáme recept na přežití sociálně spravedlivého státního zřízení. Budeme muset toho Marxe číst znovu, jinak a lépe. A myslet u toho. Víme z historie dělnického hnutí jediné – rozbíjení strojů ani věšení majitelů těch strojů nepomůže pokroku.

Také na serveru IHNed.cz se v souvislosti se články Uhlové objevila úvaha naznačující, že takto mizerně placení lidé si za své životy častokrát mohou sami, protože u práce nepřemýšlejí.

Víte, inteligence předpokladatelná pro mnoho lépe placených povolání není vlastní všem. Polovina národa má IQ menší než 100. Ano, ve společnosti je konstantní množství lidí, jejichž inteligence není vysoká a nedovoluje jim lepší uplatnění na trhu stále kvalifikovanější práce. Ale i kopáč kanálů či dělník v lese musí mít důstojné podmínky ke svému životu. Musí mít možnost založit rodinu, vychovat děti, postarat se o rodiče. Bez toho, aby pracoval do úmoru či žil v lidsky nedůstojných podmínkách. V tom tkví zodpovědnost nás mladších, chytřejších, zdravějších či bohatších. V tom tkví podstata solidarity, byť částečně vnucené daněmi. Pokud tedy nechceme třídní boj.

Je to tak, že současný režim není pro méně inteligentní, méně bystré, méně aktivní a méně snaživé?

Ještě ne všude a vždy. Ale já doufám, že bude. K tomu vede odpovědná politika a veřejná správa. Protože ve společnosti nenávisti třídního boje nelze žít ani přežít.

Platí, že kapitalismus každému spravedlivě dává, co si zaslouží, a že když někdo pobírá málo peněz, je líný nebo hlupák?

Platí, že společnost dostatku (a my dostatek všeho máme, ne že ne), která chce žít v sociálním smíru, musí bohatým brát a chudým dávat. Jinak to budou dělat Jánošiči. Čili nechci cynické sobce ODS, beroucí desátek babičkám, které se nemohly bránit, za léky a ošetření v nemocnici. Babiš mi nevádí, pokud bude respektovat odbory ve svých továrnách. Komunistů se nebojím, neboť nemůže dělat revoluci, kdo neudrží samopal v ruce, a ze socialistů mám srandu, neboť v naprosté většině vyměnili budování antiautoritářské demokracie a demokratického antikapitalismu za desátek ve funkci při zachování současného kapitalismu.

ODS v rámci volební kampaně srovnala průměrnou mzdu za minulého režimu a dnes a přepočítala, že kostka másla stála v dnešních relacích 93 Kč a vůz Škoda 105 půl milionu korun. Někteří ekonomové to považují za nesmyslné, protože byla zcela jiná struktura výdajů za potraviny a hlavně za bydlení. Jak to podle vás je?

Pravdu mají obě strany. Ano, při přepočtu k ropě, dolaru, ceně nemovitostí či celku spotřebního koše je 10 Kčs 93–100 Kč, ale struktura spotřebního koše se změnila. Už jen proto, že socialistický stát pracoval se záporným zdaněním základních životních potřeb – potravin, energie, bydlení, dopravy – a progresivním zdaněním luxusu, mezi který počítal i osobní automobil. Takže nelze srovnávat mechanicky.

Ale levné auto je přece neuvěřitelné plýtvání stejně jako převaha nákladní automobilové dopravy. Přetížené kamiony zničily dálnici, která měla vydržet sto let, a do několika let zničí každou silnici. Benzín či nafta spálené kamiony zdražuje výslednou spotřebitelskou cenu naprosto neuvěřitelně. Navíc centralizuje výrobu a centra výroby spolu s dálkovou dopravou zatěžují státní infrastrukturu. Ropa využitá v chemickém průmyslu má daleko větší užitnou hodnotu než ropa spálená při přepravě zboží, které může putovat po lodi nebo železnici. Lodní motor i elektrická soustava železnice má větší efektivitu na jednotku přepravovaného nákladu.

A je naprosto nesmyslné a nerealistické dimenzovat silnice na individuální přepravu všech „osobními“ automobily. Každý, kdo má do prdele díru, nemůže mít auto. To není lidské právo, to je neekologický luxus. Hromadná doprava autobusy, ale zejména železnicí je energeticky i prostorově daleko méně náročná. Kdyby teď vyjela všechna auta z Prahy, ucpaly by se všechny silnice za čtvrt hodiny... To věděli už inženýři v době výstavby sídlišť u Prahy. V době, kdy je projektovali, byl poměr aut a obyvatel 1 : 7. Projekt byl dimenzován na 1 : 3. Dnes je to 1,5 : 1. Šílené! Řešení je jediné: tvrdé výkonové zdanění jízdy i parkování – všeobecné mytné. Ten, kdo chce mít auto, musí mít na jeho stání i jeho provoz. Proč by měl být stát hlupákem, který provozuje polovinu silnic jako bezplatná parkoviště dvacet let starých vraků a zanedbává kvůli tomu veřejnou dopravu, která by mohla být pro všechny zdarma do poslední vísky?

Jaká byla skutečně ekonomická a sociální situace v 80. letech? Do jaké míry je idealizovaná a do jaké míry skutečně poskytovala běžnému občanovi ony „jistoty“?

Nevíte-li, co je to mít se líp, nevadí vám to, jak se máte. Zejména mají-li se tak všichni. To je důvod nynější migrace z Afriky a Asie. Dědové, kterým je devadesát let, v mládí chodili do školy bosí nebo v botách po starších bratřech, ve svém produktivním životě byli rádi za suchou podlahu v ložnici, kamna na uhlí a bicykl. Zažili první i druhou světovou válku přinášející značný diskomfort, mnohdy na úrovni dnešních migrantů ze Sýrie. Moji prarodiče se stěhovali čtrnáctkrát, nežli se usadili ve Zlíně. Otcové, kterým je sedmdesát, zažili druhou světovou válku jako děti a byli rádi, že mají byt 1 + 1 předělaný po válce ze sklepa na uhlí. O hygieně nemluvě. Stačit musel kohoutek se studenou vodou. Kalhoty si prali v neckách. Pokrok byl, že v mraze nemuseli k potoku nebo čerpat vodu ze studně jako v dětství. Za zázrak a pokrok socialismu považovali byt v paneláku s teplou vodou, pračkou a koupelnou a telefonem u sousedů. Stejně tak prodejnu masa, které se nemuselo stahovat z kůže nebo škusbat. Moje generace padesátníků považuje za standard 150metrový byt ve vlastním domě, automatickou pračku se sušičkou a myčku nádobí. Za zázrak pokroku pak mobilní telefon, počítač a nahrazení pošty e-mailem. Děti, kterým je dvacet až třicet let, považují internet za lidské právo a bez počítače vědí desetinu toho, co jsme se museli naučit my, jejich rodiče. Vnoučata budou považovat za standard nejspíš osobního robota. Životní standard společnosti musíte v každý okamžik poměřovat těmito konstantami a množstvím lidí, kteří se ho dožili.

Osobně si na osmdesátých letech cením racionality společnosti, která neinvestovala do pomíjivosti a módy, ale do funkční produkce. Ta doba mi umožnila vystudovat vysokou školu s takovým

komfortem a s takovými možnostmi, o jakých si dnešní studenti mohou nechat zdát. Na studijních pobytech jsem projezdil celou Evropu od Finska přes Německo, Francii, Itálii či Řecko. Kdykoliv jsem mohl emigrovat, ale nikdy jsem nechtěl. Kromě své alma mater jsem chodil na nepovinné přednášky na další dvě vysoké školy. Praxe mi umožnila poznat řadu řemesel. Tehdejší škodovka nebyla nejspíš nejgeniálnější auto, ale umožnila tisícům lidí postavit rodinný dům, vozit rodinu na dovolenou, ať už na Mácháč, nebo k Balatonu, a na nedělní výlety. Socialistická společnost byla sociálně spravedlivější k většině, ale silně nespravedlivá k ambiciózní menšině. Stojí ale společnost na ambiciózních jednotlivcích, nebo na inteligenci, umu a pracovitosti většiny?

Rozumím ale i kritikům tehdejšího režimu. Kontakt s představiteli tehdejší vládnoucí strany mi umožnil poznat vyložené hlupáky, bezcharakterní darebáky i vysoce inteligentní, a přitom poctivé manažery. Dodnes, když se dívám na seriál „Okres na severu“, poznávám v postavách autentické osoby, které byly scenáristou popsány téměř dokumentaristicky. Chápu, že střet s darebákem nebo hlupákem mohl být pro mnoho lidí nemotivující, konflikt s ním i existenčně ohrožující. Za jiné svině tehdejšího režimu bych jmenoval šéfa oddělení kultury ÚV KSČ Müllera. Neschopný, ideologicky zaslepený člověk, který zkurvil, na co kdy v životě sáhl. Mezi ty neschopné škodiče patřil i můj profesor na VŠUP Bedřich Hanák. Neschopný architekt, ještě horší designér, autor různých vlajkosláv, kterého na škole držela pouze funkce v partaji. Mezi ty rozumné, po všech stránkách profesionálně vybavené a potřeby budoucnosti vnímající bych jmenoval svého dílenského mistra na vysoké škole Uce, před důchodem náměstka ČKD, pedagoga a architekta Arnošta Navrátila, architekta a urbanistu Václava Krejčího, průmyslového designéra a sochaře profesora Zdeňka Kováře a desítky dalších, kterým jsem měl možnost v mládí naslouchat, kteří mne učili či se kterými jsem měl možnost pracovat a polemizovat o smyslu toho všeho. Patří mezi ně i někteří tehdejší politici či jejich poradci, kteří ten systém dělali lidštějším a uchovali si jeho ideály bez pokrytectví a nenávisti.

Podívám-li se na dvacet osm let po plyšáku, těch prognostikou nadaných, kteří nepodlehli kouzlu levných peněz z privatizace a budování rozvinutého kapitalismu, moc není. Těch, kteří zbyli, si vážím dodnes, jim jsem to řekl, ale jmenovat je nebudu, abych jim tím ke konci jejich života neublížil.

Jak dnes píše historička Muriel Blaive, minulost nelze hodnotit černobíle. Ten předchozí systém, kterému říkáme husákovský socialismus, nebyla žádná rudá totalita, byly to desítky odstínů různých barev od bílé po černou. Jeho vztah k lidem byl stejně pestrý. Co je podstatné, že vždy myslel na člověka a nemyslel na zisk. Dnes je to přesně obráceně. Také se v tom dá žít. Stejně dobře. Je to ale dobře?

Faktem je, že české mzdy jsou proti německým velmi nízké. Odbory a levice reagují kampaní „Konec levné práce“ a chtějí tlačit podnikatele, aby mzdy navýšili. Pravice mluví o znalostní ekonomice s vyšší přidanou hodnotou, Andrej Babiš chce investovat. Co tedy dělat, aby lidé v Česku nepracovali za almužnu?

„Konec levné práce“ je první podmínkou, aby se v Česku neuchytávaly montovny a abychom nebyli jen levnou pracovní silou. Druhou podmínkou je všestranné několikastupňové technické vzdělání. Filozofů je nadbytek, ještě větší přebytek je politologů. Chybějí a budou chybět absolventi strojní fakulty, kteří umějí zkonstruovat spalovací motor na vodík, absolventi chemicko-technologické fakulty, jaderné fyziky, optiky. Budou chybět metalurgové, specialisté na ocel a

hořčíkové či titanové slitiny. Budou chybět programátoři řídicích systémů průmyslových strojů, umělé inteligence a konstruktéři robotů. Ale budou chybět i kominíci, štukatéři, zámečníci, instalatéři. Už dnes chybějí kameníci či tesaři, kteří umějí postavit dřevěný dům bez jediného kovového svorníku či šroubu. Už dnes chybějí technologové silikátů, skla a keramiky (mléčný opaxit už neumí nikdo vyrobit, kameninová čerpadla také ne). Nebude to dlouho trvat a budou chybět hodináři a jemní mechanici se zlatýma rukama. Desítky řemesel potřebují své mistry.

Na to, aby mohli techničtí odborníci vyrůst, potřebujeme začít u základních škol. Technickou výukou hrou – třeba se stavebníci Merkur, se kterou si hrál i profesor Wichterle. Zde jsme zaspali dvacet let. Kompletní stavebníci měla dostat za peníze ministerstva školství každá základní škola i s metodickým návodem na technickou výuku. Majitel Merkuru, který výrobu obnovil, Jaromír Kříž, byl ochoten k jakékoliv dohodě. Ministři školství zůstali hluší. Všichni.

Pokračovat musíme povinnou matematikou, fyzikou a chemií na středních školách, ze kterých se stane dobrodružství poznávání. Učit musejí zapálení profesionálové. Musíme je umět vyškolit nejen v jejich oborech, ale i v pedagogice a musíme je odpovídajícím způsobem zaplatit. Na obrněné transportéry pro expediční války v americkém zájmu peníze zbýt nemusejí, na platy učitelů musí být minimálně dvojnásobek. Ministerstvo jim to nesmí kurvit – jak se stalo u výuky chemie zákazem práce s jedy a žiravinami mladistvým. Dnes de facto nelze učit praktickou chemii. Kyseliny i louhy jsou žiraviny. Většina solí kovů jsou jedy. Nelze ani pomědit železný hřebík, protože modrá skalice je jed. Olovo je jed. Rtuť je jed. A ministryně školství, která toto dopustila, je kráva.

A pak potřebujeme lidi nadšené vědou na vysokých školách. Ti také potřebují plat, se kterým nebude problém založit rodinu a uživit ji. A za deset, možná až dvacet let těchto investic můžeme čekat systémové výsledky. Věda – to jsou objevy a vynálezy převedené do praxe startovacích výrob, přinášející pohádkové zisky zpět státu jako investorovi vědy, ne vynucené uslintané vědecké články, které nikdo nečte.

Mezitím musíme celý současný systém flikovat, jak se dá, aby se celý nezhroutil vahou blbosti vnesené do něj jurodivě kapitalistickými a eurohujerskými reformátory před dvaceti a více lety. Musíme se vrátit k povinnostem studentů v rámci jednooborového studia a nemožnosti skákat ze školy na školu a z oboru na obor v honbě za levnějšími kredity. Když někdo školu začne, neznamená to nutně, že ji musí dokončit. A vůbec to neznamená, že když ho z jedné školy vyhodí pro neschopnost, plagiátorství nebo nízkou inteligenci, že může přestoupit na jinou, státem hrazenou školu. Nebo že si může dělat za veřejné peníze bakaláře v 55 letech. Za socialismu byla na některých oborech úmrtnost až 30 procent ročníku. Vyhození ze školy rovnalo se vyhození ze školy. Tečka a šmytec. Architektem s právem projektovat stavby se na ČVUT nemohl stát nikdo, kdo propadl u docenta Hníka z matematiky nebo statiky. Ale žádná střecha či most se tehdejšími projektantům neprobořily a žádný dům nespádl vinou špatně spočítané statiky. Zato vznikly staticky tak náročné konstrukce, jako jsou pavilon Z brněnského výstaviště či Nuselský most. Státní zkouška nesmí být selanka, ale cenný a obtížně získatelný papír. Jen tak má cenu.

Základní zásadou školství musí být uplatnitelnost vzdělání na trhu práce. V praxi. Základní zásadou vědy musí být totéž. Navíc s podmínkou, že nelze privatizovat zisky a socializovat náklady. Česky: nelze dál trpět stav, kdy zisky z veřejných peněz věnovaných na vědu nejsou k užítku společnosti, ale zahraničním soukromým firmám a cizí technologické rozvědce za zlomek nákladů. Učitelé

musejí psát skripta zdarma v rámci svého platu jako součást své práce a musejí je dávat k dispozici veřejnosti bez požadavku autorských práv soukromých vydavatelů – pod licencí creative commons. Protože jejich práce jako pedagogů i jako vědců je hrazena z veřejných prostředků.

Častým argumentem lidí, kteří vzpomínají na minulý režim, je nedostatek národní suverenity. Proč někdo vůbec srovnává dobu, kdy jsme byli prakticky jen satelitem SSSR, s dneškem? A pokud jde o tvrzení, že jsme kolonií Západu, protože nám nepatří ani český průmysl, ani banky... Můžeme si za to sami? Kde se stala po revoluci chyba?

Ale nám nepatří ani průmysl, ani banky. O první jsme přišli vinou Klausovy divoké privatizace za zlomek ceny a nechuti státu firmy řídit a vytvářet pro ně příležitosti v zahraničí. Zhroutily se podniky zahraničního obchodu i vertikální oborové holdingy. Přišli jsme při tom o unikátní znalosti a provozy, které neměly obdoby. Za jiné jmenuji metalurgickou laboratoř v Kladně, zvládající vlastnosti ocelí, Výzkumný ústav A. S. Popova a ČKD Polovodiče, kde se vyráběly unikátní součástky vojenských radarů a vysokonapěťové elektronky pro vysílače. Třetí je vývojové pracoviště radaru Tamara v podniku TESLA Pardubice, rozvíjející patentovanou technologii doc. ing. Vlastimila Pecha. Vývoj Tamary přežil. Náhodou. Ale výhoda utajení se zhroutila. Američané vykradli konstrukční kanceláře Zetoru, Tatry, Avie a dalších firem. Pak zmizeli. Němci vykradli další technické kanceláře privatizací jejich matek. Ani kanceláře výroby reaktorů a technologických celků pro jaderné elektrárny nebyly ušetřeny. Výrobce kotlů, mostů a ocelových konstrukcí Vítkovice Power Engineering, dodavatel investičních celků pro sektory ropy, plynu a energetiku ČKD Praha DIZ, výrobce potrubí pro elektrárny Modřany Power a Královopolská RIA zbankrotovaly. Přežila jen plzeňská Škoda JS, výzkumný ústav ÚJV Řež a český výrobce turbín Doosan. Privatizátoři při bankrotech určitě zkrátka nepřišli, stát přišel o klíčové segmenty systémové integrace výrob.

O banky jsme přišli díky jejich rychlému prodeji za vlády Miloše Zemana, který sanoval hrozbu státního bankrotu vytvořenou předtím Klausem. Banky plné toxických úvěrů, falešných diamantů a nedobytných pohledávek někdo musel zachránit a oživit. A to bez disponibilního kapitálu nelze. Stát pak za Klausovu privatizační soldatesku splácel miliardové dluhy po mnoho dalších let.

Existují odhady, že zhruba jen třetina lidí oceňuje svobodu a politickou demokracii jako hodnotu. Zbytek je schopen se za určitých okolností svobody vzdát. Je to správná úvaha, pokud jde o český národ?

K čemu je vám nikým neomezovaná svoboda pohybu, když nemáte peníze na zájezd ani k Balatonu? K čemu je vám svoboda slova, když nadávky na vládu a poslance nikdo neposlouchá? K čemu jsou vám vaše lidská práva, chcípáte-li pod mostem s neléčeným bércovým vředem? Je vynikající, že si můžeme koupit levné banány. Je zároveň šílené, jsou-li levné banány levnější než jablka. Je stejně šílené, nemá-li bohatý stát na uhrazení deseti tisíc školních obědů za děti, jejichž rodiče jsou buď chudí, nebo chudí a ještě nezodpovědní.

Dokážeme využít výhod svobody a demokracie, která přišla po roce 1989, nebo si ji spíš ani nezasloužíme, protože čekáme od státu, že nás bude opečovávat, dá nám „žvanec“ a víc nechceme?

Víte, pane redaktore, některé otázky jsou pro mne jako poněkud staršího pána, který měl tu možnost zažít a přežít oba systémy, „na facku“. Neprovokujte. Výhod takzvané demokracie – tedy systému,

ve kterém žijeme – může využít pouze ten, který na to má. Ten, který na to nemá, musí vzít zavděk žvancem. A musí být za něj rád a patřičně vděčen. Připadá vám tohle jako demokracie – vláda lidu – nebo jako vláda nad lidem?

Kapitalismus není a nemůže být demokracie, neb vládnou ti, kteří na to mají. Myslet si můžete, co chcete, dělat můžete pouze to, co vám vaše peněženka a váš zaměstnavatel dovolí.

Nejhorší je, že nelze už vrátit ani ty bájně a tak obávané komunisty, na které kdosi stále ještě s láskou vzpomíná. Protože už jsou většinou senilní a ukázali se v tomto systému, až na odpadlické výjimky v ODS, naprosto nepoužitelní. A ti opravdoví komunisté zítřka se teprve rodí. Rodí je neschopnost či všehoschopnost současných politiků.